

Internationale Konferenz & Werkstatt

LILITH trifft KALLIOPE

ÖSTERREICH LIEST, DEBATTIERT
UND ÜBERSETZT

Verehrte Geburtstagsgäste, sehr geehrte Damen und Herren, liebe Studenten, ich darf Sie als Mitorganisatorin der Konferenz & Werkstatt noch einmal sehr herzlich begrüßen.

Schauen wir gemeinsam auf die graphische Gestaltung unserer Absolventin Emanuela Janda, die einige Wimpernschläge lang unseren Blick festhält. Sie verführt mich, allegorisch einzusetzen bei der knappen Charakterisierung unserer Konferenzthematik, mit Ihnen nachzudenken über Zeichenbedeutungen. Als Muse der epischen Dichtung wirkt Kalliope im Grenzbereich von Geschichtsschreibung und Dichtung. Als Vatertochter des Zeus und ihrer Mutter, der Göttin Erinnerung, notierte sie auf ihrer Schreiftafel Heldentaten Achills, Hektors, Agamemnons, ja überhaupt männliche Kriegerleistungen und Feindbilder. Eine ebenso lange mythologische Tradition legte in Lilith einen Widerspruchsgeist hinein. In jüdisch-feministischer Auffassung habe sie sich als erste Frau Adams ihrer Unterordnung unter männliche Dominanz entzogen, sei vor Adam zum roten Meer geflohen, wo sie sich mit den Dämonen verband. Dennoch habe sie - anders als Eva - dem Teufel widerstanden. Sie ist das Form- und Zwanglose, das sich ohne Gebot und Vorschrift selbst entfaltet, als selbständiges Wesen und im Einklang mit der Natur.

Nun öffnen Herausforderungen der Gegenwart die Figur und die Konstellation mit Kalliope auf neue Bedeutungen hin. Hatte Lilith als Verkörperung der selbstständigen Frau die Feministinnen der siebziger und frühen achtziger Jahre angezogen, als Frau, die sich männlichen Versuchen widersetzte, sie zu unterdrücken, fühlen wir uns heute durch einen über diesen Wert hinausgreifenden Aspekt angesprochen

Der Figur bleibt der Stachel zu neuem Durchdenken, zu einem frischen Sehen. Als Luftwesen oder Nachtgespenst präsentiert Lilith sich ohne jede bindende, aber auch ohne ehrfurchtsheischende hohe Form. Sie ist damit ein subversiver Gegenpol zur Eigenschaft der Kalliope, mit Haltung und Würde den Willen zu spannen, Intelligenz auf staatliche

Geschichtsschreibung einzustellen, der es nicht auf Wahrheit ankommt, sondern auf ein schön klingendes Geschichtsbild, das ganz oben im Olymp gefällt.

Hierin liegen heute der Reiz und der wissenschaftlich-pädagogische Wert dieser Figur.

Bekannt ist, dass nach den politischen Wenden der späten achtziger Jahre der Zusammenhang von Dichtung und Geschichte in den europäischen Gesellschaften besonders intensiv diskutiert und gestaltet wurde. Lilith trifft Kalliope – die Metapher enthält die Engführung unserer Konferenz&Werkstatt hin auf die Frage nach einer kritischen Betrachtung auch kultureller Gedächtnisse und Denktraditionen in Polen, Österreich und in Deutschland. Es sind oftmals österreichische Autorinnen, die sich mit berechneten und konstruierten Produkten staatlicher Erinnerung auseinandersetzen, Autorinnen, wie etwa Marianne Gruber oder Maja Haderlap, die erstarrte kultische Bilder und staatliche Denkmäler in mehrheitsfähige Lebensbilder umwandeln.

Künstlerinnen und Künstler haben es in der Hand, Faktoren zu reinigen oder verstärkt zur Geltung zu bringen – durch Erfindung, Findung, Komposition, Steigerung, schöpferische Anwendung der Kunst.

Insofern ist die Gesellschaft – auch in Polen und in Österreich - immer auf Kunst angewiesen.

Das germanistische Institut dankt der Österreichischen Bibliothek, Ihnen Herr Direktor Tadeusz Chrobak, Ihnen, Frau Direktorin Monika W. Bednarz, für die vielen inspirierenden Angebote einer Kooperation, Wir danken der Leitung der Universität, der Direktorin des germanistischen Instituts und dem Österr. Kulturforum sehr herzlich, für den verlässlichen Arbeitsrahmen, in dem wir uns viele Jahre schon erfolgreich bewegen können. Ich freue mich auch, wenn ich mich umschauend auf den generationellen Querschnitt sehe. Unter uns sind namhafte, schulbildende Vertreter der reiferen Generation, Herrn Prof. Kaszynski darf ich namentlich nennen, Wissenschaftler der mittleren Generation, die heute die österr. Literatur und österr. Autoren als Wissenschaftler, Übersetzer und als Lehrkräfte betreuen, und zur mittleren Generation rechnende liebe Gäste Österreichischer und deutscher Kulturpolitik, und es ist unter uns jene junge Generation, die offen ist, die liest und für die wir alle gern arbeiten.

Seit vielen Jahren schon ist das Institut für Germanistik mit der Österreichischen Bibliothek auf diesem gemeinsamen Weg erfolgreich. Lassen Sie uns den heutigen Tag als einen ganz besonderen erleben. Wir freuen uns darauf, mit Ihnen auf diesem Geburtstagsfest österreichische Literatur zu lesen, aktuelle Prozesse österreichischer Kultur und Politik zu debattieren.

Prof. Dr. habil. Andrea Rudolph

Leiterin des Lehrstuhls für Geschichte der deutschen Literatur und Kultur
im Institut für germanische Philologie der Universität Opole

Szanowni Goście Jubileuszowi,
szanowni Państwo,
drodzy studenci,

jako współorganizatorka konferencji i warsztatów chciałabym Państwa raz jeszcze serdecznie powitać.

Spójrzmy wspólnie na znak graficzny konferencji, który zaprojektowała nasza absolwentka Emanuela Janda, skupmy na nim przez chwilę naszą uwagę. Znak ten nastraja mnie do tego, aby wraz z Państwem podjąć alegoryczną refleksję na temat jego znaczenia w kontekście tematyki naszej konferencji. Kaliope - jako muza poezji epickiej – działa w obszarze pomiędzy dziejopisarstwem a twórczością poetycką. Jako córka Zeusa i swojej matki, bogini pamięci, notowała na tabliczce bohaterskie czyny Achillesa, Hektora, Agamemnona, czy też w ogóle sukcesy męskich wojowników i obrazy wrogów, w formie eposu, gatunku, który cechują wielkość i wzniosłość. Lilith przyjmuje zgoła odmienną postawę. Jako widmo powietrzne, podlegające przeobrażeniom, bądź też demon nocy prezentuje się bez jakiegokolwiek wiążącej wyższej formy, nie domagając się przy tym oddawania czci. Według tradycji żydowsko-feministycznej to pierwsza żona Adama, istota pełna sprzeczności, która uniknęła podporządkowania się męskiej dominacji, uciekła przed Adamem nad Morze Czerwone, gdy ten nie chciał jej traktować jak równej sobie, związała się z demonami, ale – inaczej niż Ewa, druga żona Adama - przeciwstawiła się diabłu. Patrząc z tej perspektywy jawi nam się jako postać pozbawiona formy i wolna od przymusu. Jako istota samodzielna podlega rozwojowi w zgodzie z naturą, bez jakichkolwiek nakazów bądź przepisów.

Wyzwania współczesności pozwalają nadać tej postaci, również w konstelacji z Kaliope, nowych znaczeń. Podczas gdy w latach 70-ych i wczesnych 80-ych XX wieku Lilith stanowiła atrakcyjny wzorzec dla feministek jako uosobienie kobiety niezależnej, a jednocześnie kobieta, która oparła się męskim próbom stłamszenia i kwestionowała stereotypy kobiecości oraz istniejące hierarchie, dziś przemawia do nas kwestia wykraczająca poza ten aspekt.

Postać ta jest dla nas bodźcem, pobudzającym do nowych przemyśleń, do świeżego spojrzenia. W powiązaniu z pojęciem wolności pozostaje ona subwersywnym przeciwieństwem postawy Kaliope, która z godnością zgadza się zaprząć swoją inteligencję w służbie historiografii państwa, w której nie liczy się prawda, lecz pięknie brzmiący homogeniczny obraz historii, odpowiadający zgromadzonym na Olimpie bogom. Dziś jednak chodzi o dużo więcej niż tylko to, a konkretnie, aby kobiety uzyskały swoją tożsamość w zdominowanej przez mężczyzn historii. Wiadomo powszechnie, że po przełomach politycznych w późnych latach 80-ych w społeczeństwach europejskich szczególnie

intensywnie dyskutowano i tworzone związki pomiędzy twórczością literacką a historią, literaturą a historiografią narodową. Lilith jako konstruktywistyczno-komunikatywna i decentralizująca instancja poprzez swoje wątpliwości dotyczące powstawania pamięci, swoje spostrzeżenie, że czynniki kulturalne, takie jak warstwa społeczna, przynależność etniczna, orientacja religijna, polityczna i seksualna współtworzą pamięć bądź też kwestionują ją, coraz częściej wkracza siłą w zdeformowany i skamieniały świat. Dokonuje demontażu mitów, przełamuje milczenie wokół doświadczeń owianych tabu, zgłębia wielowarstwowość bogactwa więzi i rozbieżności w społeczeństwie.

W tym właśnie leży urok i wartość naukowo-dydaktyczna tej postaci. Lilith spotyka Kaliopę – ta metafora zawiera w sobie otwarcie ścisłej tematyki naszej konferencji i warsztatów na pytania o świadome spojrzenie na pamięć kulturową i tradycje myślowe w Polsce, Austrii i w Niemczech. To właśnie austriackie autorki, takie jak np. Marianne Gruber czy Maja Haderlap, zmagają się często z wyrachowanymi konstruktami pamięci narodowej, przeobrażając kultowe obrazy i pomniki państwowe w obrazy życia.

Artystki i artyści posiadają narzędzia, które pozwalają im oczyścić i uwydatnić określone czynniki – poprzez wymyślenie, odnalezienie, kompozycję, wzmocnienie, twórcze zastosowane sztuki.

W tym sensie każde społeczeństwo jest zdane na sztukę i literaturę.

Instytut Filologii Germańskiej UO dziękuje Bibliotece Austriackiej, Panu Dyrektorowi WBP Tadeuszowi Chrobakowi, pani kierownik Monice Wójcik-Bednarz za liczne inspirujące propozycje współpracy. Składamy podziękowania władzom Uniwersytetu Opolskiego, pani dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej oraz Austriackiemu Forum Kultury za stworzenie niezawodnych ram współpracy, w których od wielu lat możemy się z powodzeniem poruszać. Cieszę się również, że gdy spojrzę dokoła, widzę przekrój pokoleniowy. Są wśród nas znamienici prekursorzy, reprezentujący dojrzałe pokolenie, spośród których pozwolę sobie wymienić z nazwiska Pana Profesora Kaszyńskiego, są naukowcy średniego pokolenia, którzy dziś zajmują się literaturą austriacką i pochodzącymi z Austrii autorami jako badacze, tłumacze i wykładowcy w Polsce, Austrii i w Niemczech, oraz należący również do średniego pokolenia drodzy goście, reprezentujący austriacką i niemiecką politykę kulturalną, i wreszcie jest wśród nas młode, otwarte, pokolenie studentów, którzy chętnie czytają i dla których wszyscy z przyjemnością pracujemy.

Instytut Filologii Germańskiej UO i opolska Biblioteka Austriacka już od wielu lat odnoszą sukcesy na wspólnej drodze. Przeżyjmy zatem dzisiejszy i jutrzejszy dzień jako szczególne święto.

prof. dr hab. Andrea Rudolph

kierownik katedry historii i kultury literatury niemieckiej
Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Opolskiego

Tłumaczyła – dr Małgorzata Jokieli - Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Opolskiego